

Tytuł

Dawne zwyczaje, czyli rzecz o obrzędach.

W skrócie

Zapoznanie uczniów z zagadnieniami dotyczącymi dawnej obrzędowości Zagłębia Dąbrowskiego. Omówienie obrzędów dorocznych oraz zwyczajów rodzinnych.

Obszary tematyczne/słowa kluczowe

pieśni obrzędowe, obrzędy i zwyczaje Zagłębia Dąbrowskiego, obrzędowość w gminie Psary

Podstawa programowa

edukacja regionalna, muzyka, wiedza o kulturze

Jakie umiejętności zdobędą uczestnicy

Uczestnicy:

- znają zagadnienia związane z obrzędowością
- potrafią opisać wybrane obrzędy
- wskazać jakie wydarzenia nawiązujące do tradycji odbywają się w gminie Psary

Metody i formy pracy

- prezentacja materiału
- dyskusja
- praca w grupach
- praca z fotografiami

Jak to zrobić:

Omówienie tematu i wspólne odpowiadanie na pytania:

Czym są zwyczaje i obrzędy?

Jakie są ważne wydarzenia, podczas których śpiewano: wieczór kolęd i pastorałek (Boże Narodzenie), zapusty (ostatki), Noc Świętojańska (Świętojański Festiwal Pieśni Zalotnych i Miłosnych), dożynki (materiał dla nauczyciela) oraz strona zespolyspiewacze.pl

Prezentacja zdjęć (materiały do pobrania).

Podsumowanie

Czego potrzebujemy

- komputer
- głośniki
- projektor do wyświetlania zdjęć

Materiały do pobrania

1. Materiały dla nauczyciela.
2. Fotografie archiwalne.
3. Teksty o zespołach śpiewaczych ze strony zespolyspiewacze.pl

Autorki

Agata Hofelmajer-Roś, Agata Krajewska

Licencje

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

Kiedy wykonuje się pieśni obrzędowe?

Wykonawstwo pieśni obrzędowych wiąże się z kultem, magią oraz z obowiązującymi na danym terenie formami obyczajowymi. Okazji do ich śpiewania było wiele, dlatego w bogatym repertuarze folklorystycznym odnajdziemy pieśni rodzinne, m. in. narodzinowe, weselne i pogrzebowe, a także doroczne, będące wypełnieniem tradycyjnych uroczystości. Mają one znaczenie symboliczne, często są przekształcane w widowiska sceniczne i wykonywane z towarzyszeniem instrumentów muzycznych.

Wybrane obrzędy:

Boże Narodzenie

Święta Bożego Narodzenia to szczególny okres, bogaty w liczne zwyczaje i obrzędy, urozmaicony wspólnym kolędowaniem, rozpoczynającym się w dzień wigilijny, m. in. podczas oczekiwania na pasterkę i w kościele. W drugi dzień świąt rozpoczynało się kolędowanie grup kolędniczych – pastuszków, którzy chodząc z kolorową gwiazdą od domu do domu śpiewali i składali życzenia, w zamian za symboliczne datki. Efektowne przedstawienia odgrywały grupy przebranych kolędników. Wspólne muzykowanie grup kolędniczych kończyło się 2 lutego, w dzień Matki Boskiej Gromnicznej.

Ostatki

Muzykowano również w ostatnie dni karnawału, będące ostatkami, a na wsiach pojawiały się kolejne grupy przebierańców, m. in. chodzące z niedźwiedziem bądź z kłapaczem, którym towarzyszył grajek, często skrzypek. Karnawałowe obchody kończył popielec czyli wstępna środa, podczas której odbywał się zapis młoduch do kobiecego cechu, a bawiące się kobiety śpiewały i tańczyły konopny taniec. Niestety zwyczaje te zachowały się w szczątkowej formie, a pieśni odzwierciedlające te zwyczaje należą do rzadkości.

Marzanna

Pieśni marzankowe śpiewano na przełomie zimy z wiosną w trakcie przejścia przez wieś młodzieży z przystrojoną w kobiecy strój słomianą kukłą – Marzanną, którą topiono bądź palono, wypędzając zimową porę roku i wierząc, że ten obrzęd przyspieszy i wzbogaci plony.

Goik

Treść pieśni goikowych to przede wszystkim pochwały dla odwiedzanych gospodarzy, za które należał się symboliczny datek. Dziewczętom chodzącym z goikiem gospodynie kładły do koszyka szynkę oraz jajka – symbol płodności i życia.

Noc świętojańska

Podczas zabaw wiankowych dziewczęta wykonywały pieśni miłosne, których bohaterowie przeżywali najróżniejsze perypetie i rozterki sercowe. W gminie Psary od 2003 roku organizowany jest Świętojański Festiwal Pieśni i Przyśpiewek Zalotnych.

Dożynki

Zwyczaje i obrzędy letnie wiązały się z pracami w polu i miały na celu zapewnienie pomyślnych, obfitych plonów. Najważniejsze z nich – dożynki, poprzedzały żniwa. Według starszych tradycji muzyką, graną na polu przez skrzypków na zamówienie właściciela, zwoływano ręce do roboty przy żniwach. Słyszając muzykę chętni do pomocy mieszkańcy zbiegali się na miejsce, a praca przy tym akompaniamencie postępowała sprawniej. W dzień dożynek orszak na czele z przodownicą, udawał się do dworu właściciela. Oczekując na jego wyjście śpiewano. Po powitaniu Pana następowało wręczenie dożynekowego wieńca, poczęstunek oraz zabawa.

Wesele

Dawne utwory weselne ukazują tradycyjny przebieg tego wydarzenia o ustalonym przebiegu, w którym podczas następujących po sobie elementów uroczystości, oprócz młodej pary uczestniczyło wiele osób, pełniących określone funkcje. Dla obrzędu weselnego charakterystyczne są tradycyjne teksty oracji i pieśni, tańce oraz rekwizyty. Śpiewano podczas przygotowań weselnych, m. in. podczas pustochoy, hulanki, ubierania panny młodej do ślubu przez drużny, po przybyciu orszaku pana młodego, podczas tańca młodej panny i starszego drużby, a także podczas całego wesela, trwającego kilka dni (aż do tygodnia!)

Pogrzeb

W pieśniach obrzędowych podejmowana jest także tematyka śmierci członków rodziny – matki, ojca lub ukochanego, ich pogrzebu, a nawet dialogu umierającego człowieka z uosobioną duszą.

**Koło Gospodyń Wiejskich
z Góry Siewierskiej na dożynkach
w Będzinie – 1969 rok**

**Koło Gospodyń Wiejskich
z Góry Siewierskiej ze sztandarem**

**Koło Gospodyń Wiejskich ze Strzyżowic
na dożynkach w gminie Psary**